

K Z O M B U N D I A K Ń A T
Z B A D A Ń A

Warszawa, czerwiec 2010

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/92/2010

NSZZ „SOLIDARNOŚĆ”

A PRZEMIANY USTROJOWE

W POLSCE I INNYCH KRAJACH

BLOKU WSCHODNIEGO

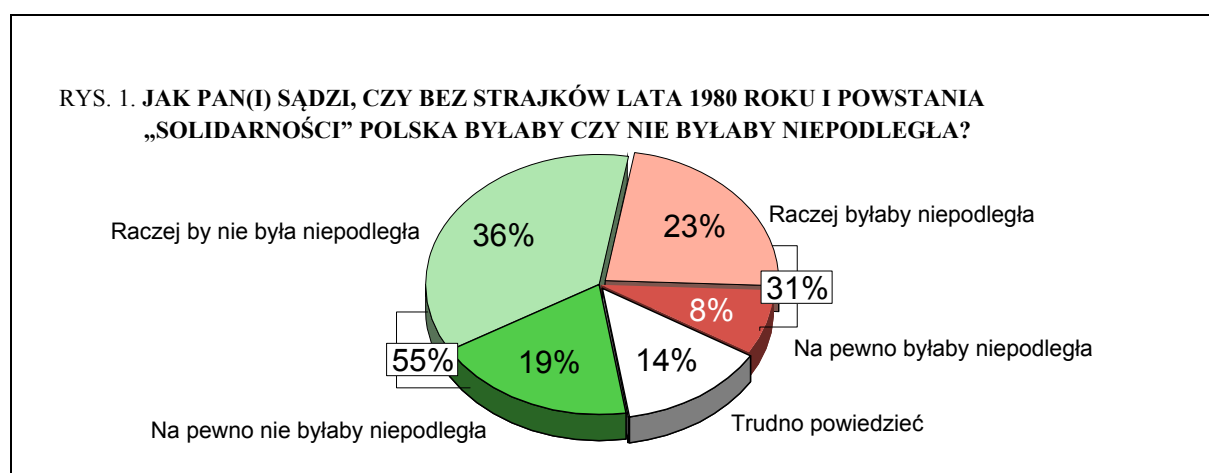
Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
4 lutego 2010 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W badaniu¹ zrealizowanym przez CBOS we współpracy z Europejskim Centrum Solidarności wśród wielu różnych kwestii sondowaliśmy również społeczną ocenę wpływu strajków z lata 1980 roku oraz powstania „Solidarności” na kształt Polski po 1989 roku i na upadek komunizmu w innych krajach bloku wschodniego. Konsultantem naukowym badania był prof. Ireneusz Krzemiński.

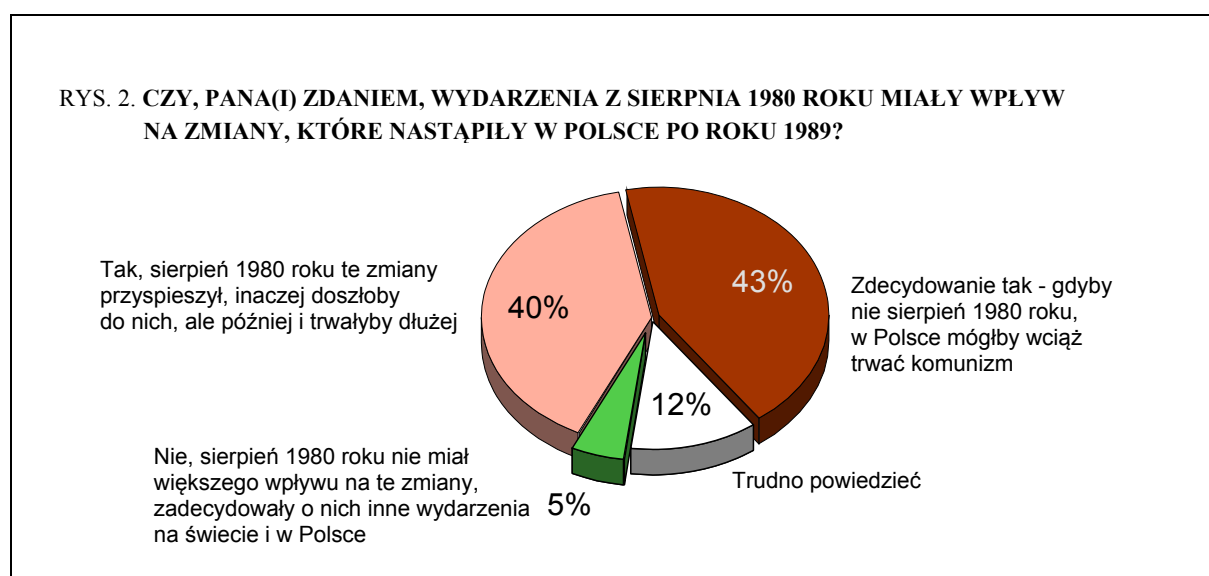
„SOLIDARNOŚĆ” A PRZEMIANY W POLSCE

Ponad połowa badanych (55%) wyraża przekonanie, że to dzięki strajkom z 1980 roku i powstaniu „Solidarności” Polska cieszy się niepodległością. Co piąty respondent (19%) nie ma co do tego wątpliwości. Tylko niespełna jedna trzecia ankietowanych (31%) stoi na stanowisku, że bez strajków z 1980 roku i bez „Solidarności” Polska i tak byłaby niepodległa (8% jest o tym zdecydowanie przekonanych).

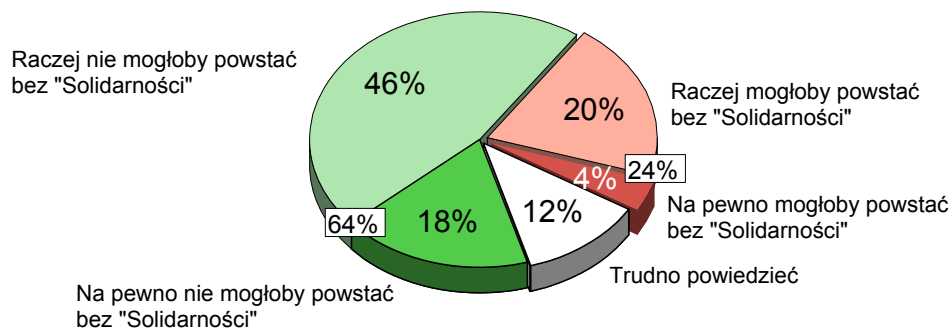
¹ Badanie „«Solidarność» – doświadczenie i pamięć” zrealizowano w dniach 12 marca – 12 kwietnia 2010 roku na 1803-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Zdecydowana większość badanych (83%) uważa też, że wydarzenia z sierpnia 1980 roku nie pozostały bez wpływu na zmiany, które nastąpiły w Polsce dziewięć lat później (w 1989 roku). Ponad dwie piąte ankietowanych (43%) sądzi wręcz, że gdyby nie sierpień 1980 roku, to w Polsce mógłby wciąż trwać komunizm. Nieco mniej osób (40%) uważa natomiast, że wprawdzie wydarzenia z sierpnia 1980 roku same nie spowodowały przemian w Polsce, ale zdecydowanie je przyspieszyły – bez nich transformacja nastąpiłaby później i trwałoby to dłużej. Jedyne co dwudziesty respondent (5%) twierdzi, że to, co wydarzyło się w sierpniu 1980 roku, nie miało większego wpływu na zmiany, jakie zaszły w Polsce w 1989 roku. Ich zdaniem zdecydowały o nich inne wydarzenia w Polsce i na świecie.

Wpływ „Solidarności” na demokratyzację państwa polskiego jako istotny ocenia blisko dwie trzecie dorosłych Polaków (64%), z czego prawie jedna piąta (18%) uznaje go za kluczowy. Mniej więcej co czwarty badany (24%) sądzi, że bez „Solidarności” demokratyczne państwo polskie i tak by powstało, ale tylko 4% nie ma co do tego wątpliwości.

RYS. 3. CZY SĄDZI PAN(I), ŻE BEZ „SOLIDARNOŚCI” W LATACH OSIEMDZIESIĄTYCH MOGŁOBY POWSTAĆ DEMOKRATYCZNE PAŃSTWO POLSKIE CZY RACZEJ NIE?

Znaczenie „Solidarności” z punktu widzenia przemian w Polsce, a więc jej niepodległości, wolności i demokratyzacji, doceniają przede wszystkim osoby w wieku co najmniej 45 lat, mieszkańcy dużych, ale nie największych miast, ankietowani o dochodach *per capita* od 1000 do 1500 zł, badani o prawicowych poglądach politycznych, respondenci praktykujący religijnie kilka razy w tygodniu, a także osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a ze względu na status zawodowy – prywatni przedsiębiorcy i emeryci.

W elektoratach partyjnych, znaczenie „Solidarności” dla przemian w Polsce podkreślają wyborcy większości głównych sił na krajowej scenie politycznej. Najbardziej sceptyczni w tym względzie są wyborcy LiD z 2007 roku, jednak również wśród nich dominuje opinia (52%), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych nie powstałoby demokratyczne państwo polskie.

Tabela 1

Elektoraty partyjne z ostatnich wyborów parlamentarnych	Jak Pan(i) sądzi, czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” Polska byłaby czy nie byłaby niepodległa?			
	Byłaby niepodległa	Nie byłaby niepodległa	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
PO	32	61	7	
PiS	23	71	6	
PSL	24	66	10	
LiD	50	46	4	
Elektoraty partyjne z ostatnich wyborów parlamentarnych	Czy, Pana(i) zdaniem, wydarzenia z sierpnia 1980 roku miały wpływ na zmiany, które nastąpiły w Polsce po roku 1989?			
	Zdecydowanie tak – gdyby nie sierpień 1980 roku, w Polsce mogłoby wciąż trwać komunizm	Tak, sierpień 1980 roku te zmiany przyspieszył, inaczej doszłoby do nich, ale później i trwałyby dłużej	Nie, sierpień 1980 roku nie miał większego wpływu na te zmiany, zdecydowały o nich inne wydarzenia na świecie i w Polsce	Trudno powiedzieć
	w procentach			
PO	50	43	2	5
PiS	51	39	5	5
PSL	41	48	3	8
LiD	27	58	10	5
Elektoraty partyjne z ostatnich wyborów parlamentarnych	Czy sądzi Pan(i), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych mogłoby powstać demokratyczne państwo polskie czy raczej nie?			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
PO	22	71	7	
PiS	17	76	7	
PSL	21	69	10	
LiD	43	52	5	

Opinie o znaczeniu „Solidarności” i jej wpływie na sytuację w Polsce po 1989 roku w pewnym stopniu zależą też od tradycji solidarnościowych w rodzinach respondentów. Wpływ ten jednak jako znacznie bardziej istotny oceniają osoby należące do „Solidarności” w latach 1980 – 1981 niż ich młodszy członkowie rodzin, urodzeni po 1963 roku. Oceny znaczenia „Solidarności” wśród osób poniżej 47 roku życia, których przynajmniej jedno z rodziców należało do Związku w latach osiemdziesiątych, niewiele się różnią od ocen wystawianych przez ankietowanych wywodzących się z rodzin bez takich doświadczeń.

ODPOWIEDZI OSÓB URODZONYCH PRZED 1964 ROKIEM (N=886)

Tabela 2

Przynależność w latach 1980 – 1981 do:	Jak Pan(i) sądzi, czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” Polska byłaby czy nie byłaby niepodległa?			
	Byłaby niepodległa	Nie byłaby niepodległa	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
– NSZZ „Solidarność”	24	72	4	
– innego związku zawodowego	26	66	8	
Niezrzeszeni	27	57	16	
Przynależność w latach 1980 – 1981 do:	Czy, Pana(i) zdaniem, wydarzenia z sierpnia 1980 roku miały wpływ na zmiany, które nastąpiły w Polsce po roku 1989?			
	Zdecydowanie tak – gdyby nie sierpień 1980 roku, w Polsce mógłby wciąż trwać komunizm	Tak, sierpień 1980 roku te zmiany przyspieszył, inaczej doszłoby do nich, ale później i trwałyby dłużej	Nie, sierpień 1980 roku nie miał większego wpływu na te zmiany, zadecydowały o nich inne wydarzenia na świecie i w Polsce	Trudno powiedzieć
	w procentach			
– NSZZ „Solidarność”	63	32	3	2
– innego związku zawodowego	48	39	4	9
Niezrzeszeni	42	38	5	15
Przynależność w latach 1980 – 1981 do:	Czy sądzi Pan(i), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych mogłoby powstać demokratyczne państwo polskie czy raczej nie?			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
– NSZZ „Solidarność”	16	81	3	
– innego związku zawodowego	18	72	10	
Niezrzeszeni	19	66	15	

Tabela 3

Czy któreś z Pana(i) rodziców należało w latach osiemdziesiątych do „Solidarności”?*	Jak Pan(i) sądzi, czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” Polska byłaby czy nie byłaby niepodległa?				
	Byłaby niepodległa	Nie byłaby niepodległa	Trudno powiedzieć		
	w procentach				
Tak	36	52	12		
Nie	36	49	15		
Nie wiem	25	47	28		
Czy któreś z Pana(i) rodziców należało w latach osiemdziesiątych do „Solidarności”?*	Czy, Pana(i) zdaniem, wydarzenia z sierpnia 1980 roku miały wpływ na zmiany, które nastąpiły w Polsce po roku 1989?				
	Zdecydowanie tak – gdyby nie sierpień 1980 roku, w Polsce mógłby wciąż trwać komunizm	Tak, sierpień 1980 roku te zmiany przyspieszył, inaczej doszłoby do nich, ale później i trwałyby dłużej	Nie, sierpień 1980 roku nie miał większego wpływu na te zmiany, zadecydowały o nich inne wydarzenia na świecie i w Polsce	Trudno powiedzieć	
	w procentach				
Tak	41	52	2	5	
Nie	38	45	6	11	
Nie wiem	29	36	4	31	
Czy któreś z Pana(i) rodziców należało w latach osiemdziesiątych do „Solidarności”?*	Czy sądzi Pan(i), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych mogłoby powstać demokratyczne państwo polskie czy raczej nie?				
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć		
	w procentach				
Tak	26	64	11		
Nie	31	58	11		
Nie wiem	26	49	25		

* Pytanie zadawano wyłącznie osobom urodzonym po 1963 roku (N=917). W tabeli pominięto kategorię: „Rodzice byli wówczas za młodzi, żeby należeć do „Solidarności” (N=15)

W przypadku osób urodzonych po 1963 roku na zróżnicowanie opinii o wpływie „Solidarności” na przemiany w Polsce bardziej wpływa wiedza na temat działalności Związku w latach 1980 – 1981 niż wywodzenie się z rodziny o solidarnościowych korzeniach. Ci, którzy oceniają ją jako dobrą („dużo wiem na ten temat”), znacznie częściej niż nieorientujący się w historii Polski tego okresu („praktycznie nic nie wiem na ten temat”) przyznają, że Polska bez „Solidarności” nie byłaby obecnie wolna, niepodległa i demokratyczna.

Tabela 4

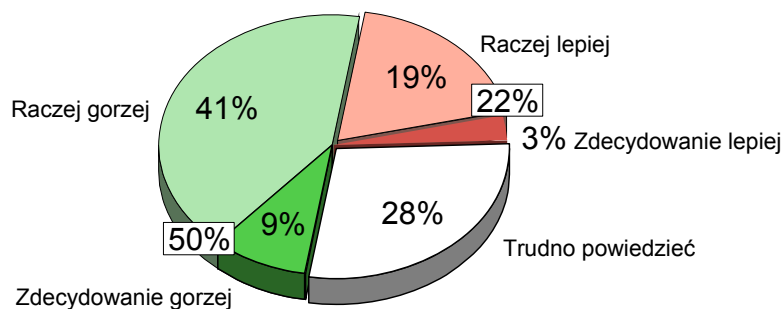
Jak w sumie określił(a)by Pan(i) swoją wiedzę na temat działalności „Solidarności” w okresie 1980 – 1981?*	Jak Pan(i) sądzi, czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” Polska byłaby czy nie byłaby niepodległa?			
	Byłaby niepodległa	Nie byłaby niepodległa	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
Praktycznie nic nie wiem na ten temat (punkty 1 – 3)	33	47	20	
Mam średnią wiedzę na ten temat (punkt 4)	41	24	10	
Dużo wiem na ten temat (punkty 5 – 7)	36	62	3	
Jak w sumie określił(a)by Pan(i) swoją wiedzę na temat działalności „Solidarności” w okresie 1980 – 1981?*	Czy, Pana(i) zdaniem, wydarzenia z sierpnia 1980 roku miały wpływ na zmiany, które nastąpiły w Polsce po roku 1989?			
	Zdecydowanie tak – gdyby nie sierpień 1980 roku, w Polsce mógłby wciąż trwać komunizm	Tak, sierpień 1980 roku te zmiany przyspieszył, inaczej doszłoby do nich, ale później i trwałyby dłużej	Nie, sierpień 1980 roku nie miał większego wpływu na te zmiany, zdecydowały o nich inne wydarzenia na świecie i w Polsce	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Praktycznie nic nie wiem na ten temat (punkty 1 – 3)	33	43	6	18
Mam średnią wiedzę na ten temat (punkt 4)	45	49	2	4
Dużo wiem na ten temat (punkty 5 – 7)	49	46	4	1
Jak w sumie określił(a)by Pan(i) swoją wiedzę na temat działalności „Solidarności” w okresie 1980 – 1981?*	Czy sądzi Pan(i), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych mogłoby powstać demokratyczne państwo polskie czy raczej nie?			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
Praktycznie nic nie wiem na ten temat (punkty 1 – 3)	32	52	16	
Mam średnią wiedzę na ten temat (punkt 4)	28	65	7	
Dużo wiem na ten temat (punkty 5 – 7)	20	75	5	

* Pytanie zadawano wyłącznie osobom urodzonym po 1963 roku (N=917)

„SOLIDARNOŚĆ” A SYTUACJA MATERIALNA I ZAWODOWA POLAKÓW

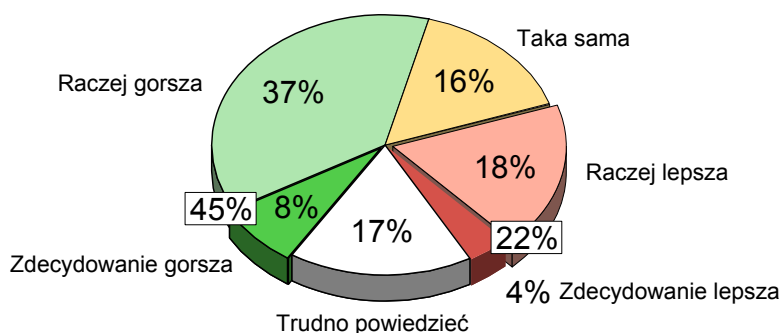
Połowa badanych (50%) ocenia, że wpływ strajków z 1980 roku i powstania „Solidarności” na sytuację materialną Polaków był pozytywny. Znacznie mniej osób (22%) uważa natomiast, że bez tych strajków i bez „Solidarności” obecnie w Polsce pod względem materialnym mogłoby się żyć lepiej.

RYS. 4. CZY BEZ STRAJKÓW LATA 1980 ROKU I POWSTANIA „SOLIDARNOŚCI” WIĘKSZOŚCI POLAKÓW POD WZGLĘDEM MATERIALNYM ŻYŁOBY SIĘ DZIŚ LEPIEJ CZY GORZEJ?

Zbliżone są opinie dotyczące wpływu strajków roku 1980 i powstania „Solidarności” na obecną sytuację osób pracujących. Blisko połowa badanych (45%) uważa, że gdyby nie „Solidarność”, sytuacja robotników oraz pozostałych pracowników byłaby dziś gorsza. Przeciwnie zdanie wyraża mniej więcej co piąty ankietowany (22%), a jedna szóstka (16%) sądzi, że ani strajki z 1980 roku, ani powstanie „Solidarności” w żaden sposób nie przyczyniły się do zmiany sytuacji ludzi pracy w Polsce.

RYS. 5. CZY SĄDZI PAN(I), ŻE BEZ STRAJKÓW LATA 1980 ROKU I POWSTANIA „SOLIDARNOŚCI” SYTUACJA ROBOTNIKÓW I INNYCH PRACOWNIKÓW BYŁABY DZIŚ LEPSZA CZY GORSZA?

Opinie w obu kwestiach zróżnicowane są głównie ze względu na sytuację materialno-bytową respondentów. Wprawdzie we wszystkich grupach społeczno-demograficznych dominuje przekonanie o pozytywnym wpływie „Solidarności” na obecną sytuację materialną i zawodową Polaków, jednak stosunkowo najbardziej sceptycznie w tym względzie wypowiadają się osoby starsze, z podstawowym wykształceniem i o dość niskich dochodach

per capita – zwłaszcza renciści, emeryci, robotnicy i bezrobotni. Częściej niż pozostałych badanych dotyczy to również osób w ogóle niepraktykujących religijnie i deklarujących lewicowe poglądy polityczne.

Opinie o wpływie wydarzeń z lata 1980 roku na obecne warunki bytowe Polaków w istotnym stopniu wiążą się ze stosunkiem do PRL. Osoby pozytywnie oceniające ten okres w historii Polski stosunkowo częściej niż respondenci niezadowoleni z niego sugerują, że gdyby nie „Solidarność”, to lepiej byłoby dziś Polakom zarówno pod względem materialnym, jak i zawodowym. Należy jednak podkreślić, że również wśród zwolenników PRL dominuje przeświadczenie o pozytywnym wpływie strajków z 1980 roku i powstania „Solidarności” na obecną sytuację bytową w kraju.

Tabela 5

Jak Pan(i) ocenia okres PRL w polskiej historii?	Czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” większości Polaków pod względem materialnym żyłoby się dziś lepiej czy gorzej?			
	Lepiej	Gorzej	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
Pozytywnie	30	41	29	
Negatywnie	19	58	23	
Trudno powiedzieć	15	42	43	
Jak Pan(i) ocenia okres PRL w polskiej historii?	Czy sądzi Pan(i), że bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” sytuacja robotników i innych pracowników byłaby dziś lepsza czy gorsza?			
	Lepsza	Taka sama	Gorsza	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Pozytywnie	30	19	36	15
Negatywnie	17	13	55	15
Trudno powiedzieć	18	15	33	34

Naturalne też wydaje się, że osoby będące w swoim przekonaniu beneficjentami przemian ustrojowych w Polsce w większym stopniu doceniają wpływ „Solidarności” na sytuację materialną i zawodową w kraju niż ci, którzy twierdzą, że na transformacji stracili. Ci ostatni najczęściej wyrażają przekonanie, że bez strajków lata 1980 roku i bez powstania „Solidarności” większości Polaków pod względem materialnym żyłoby się dziś lepiej (41%) oraz że lepsza byłaby obecna sytuacja robotników i innych pracowników (41%).

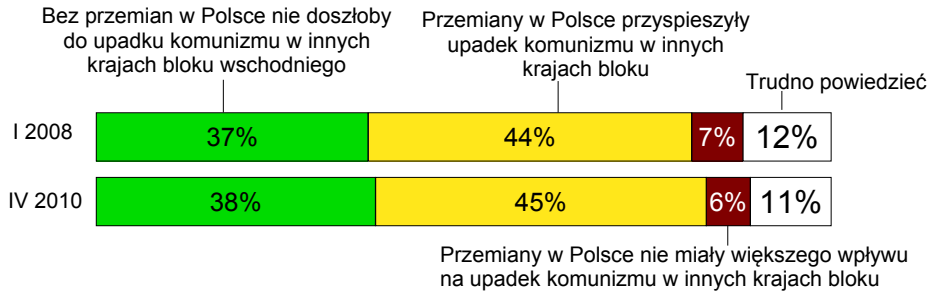
Tabela 6

Słyszysz różne opinie o skutkach zmian w naszym kraju. Gdyby miał(a) Pan(i) określić sytuację swoją i swojej rodziny, to czy zaliczył(a)by Pan(i) siebie do tych, którzy:	Czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” większości Polaków pod względem materialnym żyłoby się dziś lepiej czy gorzej?			
	Lepiej	Gorzej	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
– zyskali na zmianach	13	71	16	
– stracili na zmianach	41	33	26	
– ani nie stracili, ani nie zyskali	22	47	31	
Trudno powiedzieć	16	38	46	
Słyszysz różne opinie o skutkach zmian w naszym kraju. Gdyby miał(a) Pan(i) określić sytuację swoją i swojej rodziny, to czy zaliczył(a)by Pan(i) siebie do tych, którzy:	Czy sądzi Pan(i), że bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” sytuacja robotników i innych pracowników byłaby dziś lepsza czy gorsza?			
	Lepsza	Taka sama	Gorsza	Trudno powiedzieć
	w procentach			
– zyskali na zmianach	12	12	67	9
– stracili na zmianach	41	16	29	14
– ani nie stracili, ani nie zyskali	22	19	41	18
Trudno powiedzieć	13	12	35	40

„SOLIDARNOŚĆ” A UPADEK SYSTEMU KOMUNISTYCZNEGO

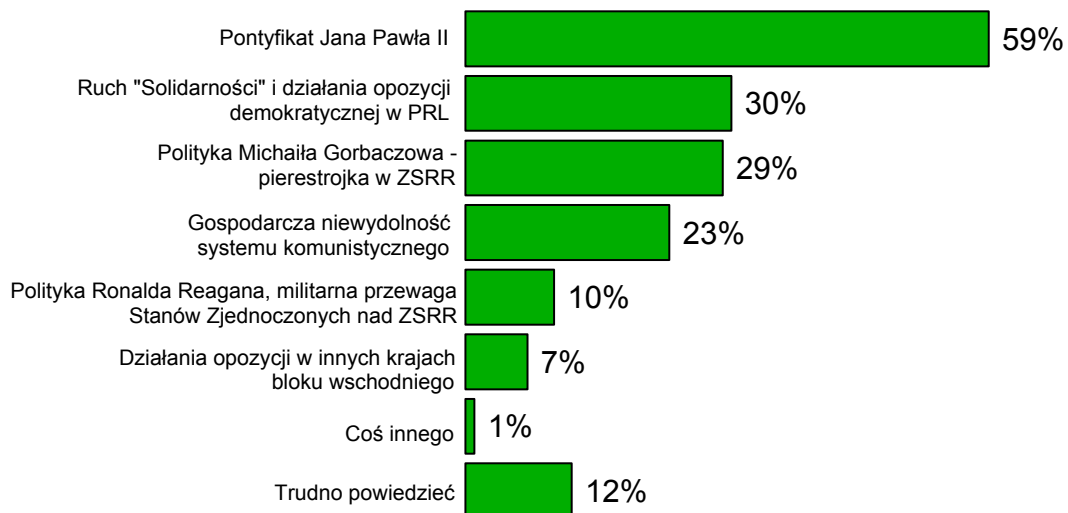
W ocenie społecznej, bez wydarzeń, jakie miały miejsce w Polsce w 1989 roku, nie doszłoby tak szybko (jeśli w ogóle by doszło) do upadku komunizmu w innych krajach bloku wschodniego. W opiniach na ten temat od ponad dwóch lat niemal nic się nie zmienia. Największa grupa ankietowanych (45%) uważa, że przemiany w Polsce były katalizatorem zmian w innych krajach komunistycznych. Blisko dwie piąte badanych (38%) jest zdania, że wydarzenia roku 1989 w Polsce nie tylko przyspieszyły proces zmian w innych państwach bloku wschodniego, ale były koniecznym warunkiem upadku komunizmu w tej części Europy. Tylko stosunkowo nieliczni (6%) sądzą, że to, co się działo w Polsce w roku 1989, nie miało większego znaczenia dla rozwoju wydarzeń w innych krajach bloku wschodniego.

RYS. 6. JAK PAN(I) SĄDZI, CZY WYDARZENIA, JAKIE MIAŁY MIEJSCE W POLSCE W 1989 ROKU, PRZYCZYNIŁY SIĘ DO UPADKU KOMUNIZMU TAKŻE W INNYCH KRAJACH BLOKU WSCHODNIEGO CZY TEŻ NIE?

Jeżeli chodzi o główne czynniki, które – zdaniem badanych – w największym stopniu przyczyniły się do upadku systemu komunistycznego w Związku Radzieckim i dawnych krajach bloku wschodniego, to najbardziej doceniany jest pontyfikat Jana Pawła II (59% wskazań). Dopiero na drugim miejscu pojawia się „Solidarność” i działania opozycji demokratycznej w PRL (30%), a tuż potem polityka Michaiła Gorbaczowa i pierestrojka w ZSRR (29%). Nieco rzadziej badani wskazują na fakt gospodarczej niewydolności systemu komunistycznego (23%), politykę Ronalda Reagana (10%) oraz na działania opozycyjne w innych krajach bloku wschodniego (7%).

RYS. 7. CO, PANA(I) ZDANIEM, W NAJWIĘKSZYM STOPNIU PRZYCZYNIŁO SIĘ DO UPADKU SYSTEMU KOMUNISTYCZNEGO W ZSRR I DAWNYCH KRAJACH BLOKU WSCHODNIEGO? Z PODANEJ LISTY PROSZĘ WSKAZAĆ DWIE NAJWAŻNIEJSZE, PANA(I) ZDANIEM, PRZYCZYNY

Znaczenie „Solidarności” w upadku systemu komunistycznego nieco częściej niż pozostali podkreślają respondenci mający od 18 do 24 lat (36%), zwłaszcza uczniowie i studenci (41%), a także badani w średnim wieku (od 35 do 54 lat) – 36% (zob. tabele aneksowe).

Polacy w większości doceniają rolę, jaką NSZZ „Solidarność” odegrał w historii Polski. Po trzydziestu latach od powstania Związku aż 84% badanych wyraża przekonanie o istotnym wpływie wydarzeń z sierpnia 1980 roku na przemiany w Polsce, dwie trzecie (64%) twierdzi, że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych nie powstałoby demokratyczne państwo polskie, a ponad połowa (55%) sądzi, że gdyby nie strajki w lecie 1980 roku, a następnie powstanie NSZZ „Solidarność”, Polska nie byłaby niepodległa.

Stosunkowo duże jest także znaczenie nadawane „Solidarności” w kontekście upadku komunizmu w ZSRR i innych krajach bloku wschodniego. Obok pontyfikatu Jana Pawła II powstanie tego związku jest najczęściej wskazywane jako powód tych zmian.

Wprawdzie wpływ „Solidarności” na przemiany społeczno-polityczne zwykle oceniany jest jako istotny bez względu na cechy społeczno-demograficzne respondentów, jednak okazuje się, że mimo wszystko oceny te zależą od tradycji solidarnościowych, a więc np. od przynależności do NSZZ „Solidarność” w latach osiemdziesiątych czy chociażby (w przypadku młodszych respondentów) od posiadanej wiedzy historycznej związanej z tym okresem.

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI